

STANISŁAW WYSPIAŃSKI
KŁĄTWA

Państwowy Teatr Ziemi Łódzkiej

trzecia premiera sezonu 1977/78

**PAŃSTWOWY
TEATR ZIEMI ŁÓDZKIEJ**

Łódź, ul. Kopernika 8
telefony: centrala 461-66,
organizacja widowni 678-88

**Dyrektor
i kierownik artystyczny
JAN PERZ**

**Z-ca dyrektora
MARIAN SZCZERBA**

**Kierownik literacki
WŁADYSŁAW ORŁOWSKI**

Sławomir Świontek

WYSPIAŃSKI I JEGO KLĄTWA

Twórczość Stanisława Wyspiańskiego – jak zresztą każda wielka twórczość artystyczna – nie daje się zamknąć w określonych formułach, które by jednoznacznie ją charakteryzowały. Ze względu na swoje silne zakorzenienie – zwłaszcza jeśli chodzi o nawiązania tematyczne – w tradycji dramatu europejskiego (głównie od antyku i romantyzmu, których charakterystyczna symbioza stanowi o oryginalności Wyspiańskiego) można określić dzieło polskiego dramaturga jako dokonanie podsumowujące tę tradycję lub przynajmniej pewne jej etapy. Jeśli zaś chodzi o stosowane środki wyrazu artystycznego, włączyć należy Wyspiańskiego do szeregu wielkich artystów teatru, którzy na przełomie wieków wyznaczyli nowe drogi rozwoju teatru europejskiego, tworząc podstawy dla Wielkiej Reformy Teatralnej, do której teatr współczesny do dzisiaj nawiązuje i z której doświadczeń bezustannie korzysta.

Wizja teatru, zapisana w dziełach dramatycznych Wyspiańskiego, nie mogła być za życia autora zrealizowana przy pomocy środków, jakimi ówczesny teatr polski – nawet ten najlepszy: krakowski – dysponował. Zakupywane hurtowo w „pierwoszorzędnych wytwórniach zagranicznych” dekoracje obsługiwały w różnych układach wszystkie pozycje repertuarowe grane na ówczesnych scenach i z całą pewnością nie potrafiły odzwierciedlić wizyjnego świata dramatów Wyspiańskiego. Ciężąca na grze aktorskiej tradycja naturalistyczno-psychologiczna nie mogła mieć wiele wspólnego z interpretacją poetycko-symbolicznych – i w gruncie rzeczy apsykologicznych – postaci pojawiających się w tej dramaturgii.

Właściwie dopiero dwudziestolecie międzywojenne, a więc czasy, w których doświadczenia europejskiej Wielkiej Reformy zaważyły w sposób wyraźny na dokonaniach teatru polskiego, znalazło środki wyrazu teatralnego korespondujące z wizją teatru, którą przeniknięte są dramaty autora *Akropolis*. Odczytywanie tej wizji i jej interpretacja przez takich twórców, jakimi byli Leon Schiller i Wilam Horzyca, pozwoliło ukształtować wielce oryginalną w kontekście teatru europejskiego koncepcję Polskiego Teatru Monumentalnego. Nie jest przypadkiem, że w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych do dramaturgii Wyspiańskiego sięgną przewrotni kontynuatorzy tej koncepcji: Konrad Swinarski i Jerzy Grotowski. Dzięki inscenizacjom choćby tych czterech wymienionych wyżej twórców nieaktualna już stała się wypowiedź Leona Schillera:

Jest wiele nieszczerości i wiele wymuszonego pietyzmu w stosunku sceny polskiej do twórczości Wyspiańskiego. Fałszywy kult, fałszywa adoracja bez krzty zrozumienia, a w gruncie rzeczy doskonała obojętność.

Teatr polski sięga dzisiaj nie tylko do tych dramatów Wyspiańskiego, które zostały uznane za najbardziej istotne w jego

twórczości: do *Wesela, Wyzwolenia* czy *Nocy listopadowej*. Sięga się do autorów rzadziej goszczących na naszych scenach, poszukając dla nich nowego klucza interpretacyjnego i nowych środków scenicznego wyrazu.

Do takich utworów zaliczyć trzeba *Klątwę*. Należy ona — obok *Meleagra, Protesilasa* i *Laodamii* i *Sędziów* — do grupy czterech utworów, którą sam autor nazwał mianem tragedii. O ile antyczna tematyka dwóch pierwszych z nich wskazuje na świadome nawiązanie dramaturga do tragedii greckiej, o tyle może zastanawiać określenie tragedią *Klątwy* czy *Sędziów* — dramatów, których akcja rozgrywa się w czasach współczesnych, a w przypadku *Klątwy* nawet w konkretnie określonym miejscu, jakim jest wieś Gręboszów pod Tarnowem. Nie chodzi jednak Wyspiańskiemu o jakieś przeniesienie greckiej tragedii w scenerię polskiej wsi. *Klątwa*, zamykająca pierwszy okres twórczości poety (w tym samym roku — 1899 — powstanie pierwszy szkic *Sędziów*, ukończonych zresztą przed samą śmiercią pisarza), jest dramatem, w którym pojawia się po raz pierwszy pewna bardzo charakterystyczna cecha dramaturgii Wyspiańskiego. Chodzi tu o wyrastanie artystycznej wizji poety z bardzo konkretnych, często realnie mających miejsce w rzeczywistości, wypadków. Takimi rzeczywistymi zdarzeniami staną się później na przykład wesele Rydla w *Weselu*, atak powstańców na Belweder w *Nocy listopadowej* czy próba teatralna w *Wyzwoleniu*.

Siłą wyobraźni twórczej potrafi Wyspiański skonstruować na kanwie konkretnych zdarzeń przepojony poezją sceniczną świat przedstawiony swoich dramatów. Podobnie i w *Klątwie* konkretność miejsca, czasu i postaci służy dramaturgowi nie dla stworzenia środowiskowego dramatu naturalistycznego, ale dla ukazania tragicznego losu człowieka skazanego w życiu na cierpienie i składającego z samego siebie ofiarę siłom, których nie rozumie.

Tragedia ta objawia prawdę, że *nie ma bezkonfliktowych czynów i idei; że wśród konfliktów toczy się życie, że one rodzą zarówno zbrodnie, jak najwyższe wartości moralne, że poprzez tragiczne konflikty — za tę cenę — dokonuje się poznanie, że ponadto konflikty należą do struktury świata.* (A. Łempicka). Naturalistyczna niemal konkretność przedstawienia wsi podtarnowskiej, wygłodniałych ludzi i spalonej suszą ziemi, służy autorowi dla skonstruowania obrazu świata, nad którym ciąży klątwa, będąca konsekwencją grzechu ludzkiego. Wyzwolić od niej może jedynie ofiara złożona z ludzkiego życia. Dla uratowania świata bohaterka *Klątwy* na taką ofiarę się decyduje, wierząc, iż odkupiająca siła cierpienia przyniesie nie tylko zmanie jej winy, ale i zdjęcie klątwy ze świata.

Tragedia Wyspiańskiego nie przynosi jednak oczyszczenia. Wraz z oczekiwanym deszczem, spowodowanym przez magiczny gest ofiary, przychodzi burza, niosąca zagładę wsi, zagładę świata. Cierpienie i ofiara jednostki związane są zawsze z winą i grzechem gromady. Gdy tłum kamieniuje ofiarnicę, oczyszczony cierpieniem świat popada na nowo w stan grzechu. Koło

się zamyka: dla takiego świata nie może być przebaczenia. Wszehmoc boska dlatego jest sprawiedliwa, że jest okrutna. I odwrotnie. Dla świata, który sam w sobie jest okrutny, może istnieć jedynie okrutna kara: sprawiedliwość boska dokonuje jego zagłady.

W genialny — choć zapewne perwersyjny — sposób strawstował Wyspiański w zakończeniu dramatu chrześcijańską koncepcję stworzenia świata. Słowo Boże, które powołało świat do życia, niesie tutaj światu temu zagładę. W płonącej w huku piorunów wsi, w rozpadającym się świecie, rozbrzmiewa wizyjny krzyk Pustelnika:

Padajcie o ziem głową!!

Bóg mówi — Słowo!!

W dramacie swoim wychodzi Wyspiański poza formułę tragedii greckiej i poza chrześcijańską wizję świata. Żegnając swoją tragedią wiek XIX, staje się prekursorem katastroficznych koncepcji świata, mających się narodzić w wieku następnym, które znalazły zresztą swoje potwierdzenie w apokalipsie dwóch wojen światowych.

W 65 lat później Jerzy Grotowski umieścił akcję *Akropolis* Wyspiańskiego w obozie zagłady ...

STANISŁAW WYSPIAŃSKI

KŁATWA

(tragedia w dwóch częściach)

Osoby:

Ksiądz
Matka
Młoda
Sołtys
Dzwonnik
Parobek
Dziewka

Pustelnik
Chłopi:

— HENRYK DUDZIŃSKI
— WALENTYNA SAKKILARI
— ANNA GRZESZCZAK
— TADEUSZ TEODORCZYK
— KAZIMIERZ JAWORSKI
— ANDRZEJ JĘDRZEJEWSKI
— ANNA JAROS
— BARBARA SZYMANOWSKA
— WŁODZIMIERZ TYMPALSKI
— SONIA CIESIELSKA
— JANINA GRZEGORCZYK
— ANNA JAROS
— BARBARA SZYMANOWSKA (PWSFTViT)
— ANDRZEJ BŁASZCZYK
— JAN BOLEK
— MARIAN HARASIMOWICZ
— TOMASZ KARASIŃSKI
— TADEUSZ KOŻUSZNIK

Reżyseria: JERZY HOFFMANN

Scenografia: JOLANTA OŹMINA

Asystent reż.: WŁODZIMIERZ TYMPALSKI

trzecia premiera sezonu 1977/78

Z KRONIKI PTZŁ

W dniu 3 listopada ub. roku odbyła się w PTZŁ prapremiera polska sztuki pisarza radzieckiego Aleksandra Czchaidze „MOST” w reżyserii Jana Perza. Na przedstawieniu obecny był autor sztuki oraz towarzyszący mu dziennikarz z rozgłośni radiowej w Batumi (Gruzińska SRR) Lewan Kawdżaradze. Gości radzieckich, którzy podejmowani byli przez zespół naszego teatru, przyjął kierownik Wydziału Propagandy KŁ PZPR tow. Maksymilian Celeda. Następnego dnia goście obecni byli na drugim przedstawieniu „Mostu” w Domu Kultury w Koninie i spotkali się później z aktywnym kulturalnym miasta.

Wystawieniem tej sztuki PTZŁ włączył się w obchody 60 rocznicy Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej.

W dorocznej akcji „Bliżej teatru – Teatr 77” zespół PTZŁ otrzymał nagrodę centralną, którą dyrekcji teatru wręczył podczas podsumowania akcji w dniu 23.X.1977 r. prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Kultury Teatralnej Waldemar Winkiel.

Podczas wieczoru wspomnień zorganizowanego w dniu 6.XII.1977 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. L. Waryńskiego w Łodzi z okazji 70 rocznicy społeczno-teatralnego w Polsce dyrektor Zarządu Głównego Towarzystwa Kultury Teatralnej Janusz John wręczył dyrektorowi Janowi Perzowi dyplom honorowy Ministra Kultury i Sztuki przyznany Państwowemu Teatrowi Ziemi Łódzkiej za działalność w dziedzinie krzewienia kultury teatralnej.

Indywidualny dyplom honorowy Ministra Kultury i Sztuki otrzymał kierownik literacki naszego teatru, prezes Zarządu Wojewódzkiego TKT w Łodzi, dr Władysław Orłowski.

W dniu 28.XI.1977 r. Teatr Propozycji przy Domu Środowisk Twórczych w Łodzi wystawił widowisko pt. *Dwie miłości*, na które złożyły się listy Stanisławy Wysockiej do Emila Zegadłowicza oraz fragmenty powieści E. Zegadłowicza „Zmory” i „Motory”.

Wykonawcami widowiska byli aktorzy PTZŁ Anna Grzeszczak i Andrzej Jędrzejewski, a reżyserem Jan Perz.

W celu jak najściślejszego wiązania się z miłośnikami naszego teatru, PTZŁ zawarł stałe umowy o współpracę z Zakładami „Gofabet” w Gorzkowicach, z PGR Niechcice, Kopalnią Węgla Brunatnego w Koninie oraz Wojewódzkimi Domami Kultury w Sieradzu i Włocławku.

Ustalono również stałe dni grania PTZŁ: w Tomaszowie Mazowieckim – pierwsza środa każdego miesiąca, zaś w Radomsku – pierwsza sobota.

PREMIERY PTZŁ

1 IX 1970 – 31 VIII 1978 r.,

- Tymoteusz Karpowicz *Zielona rękawica* 16 9 1970 prapremiera
Juliusz Stowacki *Kordian* 28 11 1970
Agata Christie *Morderstwo w Konkswell* 1 12 1970
G. B. Shaw *Szczygły zaułek* 27 3 1971
Giordano Bruno *Rogacz mimo woli* 3 4 1971 polska prapremiera
Jan Drda *Igraszki z diabłem* 26 6 1971
Lucy Maud Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza* 30 10 1971
Stanisław Wyspiański *Wyzwolenie* 11 11 1971
Edward Kopczyński *Altruistka* 12 2 1972 prapremiera
Hedda Zinner *Diabelski krąg* 12 3 1972 polska prapremiera
Włodzimierz Perzyński *Lekomyślna siostra* 5 6 1972
Edmond Rostand *Cyrano de Bergerac* 22 6 1972
Halina Auderska *Rzeczpospolita zapłaci* 22 9 1972
Andrzej Jarecki *Wódko, wódeczko...* 29 10 1972
Anatol Łunaczarski *Don Kichot wyzwolony* 30 12 1972 polska prapremiera
Feridun Erol, Roman Gorzelski *HIG, czyli nasze wspólne małżeństwo* 5 6 1972 prapremiera
Carlo Gozzi *Kruk* 15 4 1973
Robert Nix *Sabath życia* 28 4 1973 prapremiera
Gabriela Zapolska *Żabusia* 11 8 1973
Ludwik Adam Dmuszewski *Szkoda wásów* 26 10 1973
Alfred de Musset *Nie igra się z miłością* 27 10 1973
Aleksander Dumas *Dama Kameliowa* 16 2 1974
Jerzy Andrzejewski *Popiół i diament* 23 2 1974
Kazimierz Zalewski *Przed ślubem* 22 6 1974
Jerzy Wawrzak *Linia* 28 6 1974 prapremiera
Stefan Żeromski *Ludzie bezdomni* 29 11 1974
Dario Nicodemi *Świt, dzień i noc* 29 10 1974
Aureli Urbański *Podlotek* 16 3 1975
Ivan Bukovcan *Serce Luigięgo* 22 3 1975 polska prapremiera
Włodzimierz Perzyński *Aszantka* 6 9 1975
Juliusz Stowacki *Maria Stuart* 9 9 1975
Ireneusz Kocyłak *Komedia rodzinna* 28 11 1975
Bolesław Czerwiński *Niewolnik* 11 12 1975 prapremiera
Aleksander Wapiłow *Rozstanie w czerwcu* 27 3 1976
Tadeusz Rittner *Prawdziwa miłość Eumenesa* 2 4 1976
Aleksander Fredro *Damy i huzary* 26 6 1976
G. B. Shaw *Profesja pani Warren* 29 6 1976
Rudi Strahl *Oszatający zapach świeżego siana* 27 10 1976 polska prapremiera
Sławomir Mrożek *Indyk* 30 10 1976
Pierre marivaux *Igraszki trafu i miłości* 15 3 1977
Michał Lermontow *Maskarada* 26 3 1977
Dumitru Solomon *Fatamorgana* 16 6 1977 polska prapremiera
August Strindberg *Ojciec* 29 6 1977
Władysław Orłowski *Każdy chwyt dozwolony* 29 10 1977 prapremiera

Aleksander Czchaidze *Most* 3 11 1977 polska prapremiera
Stanisław Wyspiański *Kłątwa* marzec 1978
Georg Kaiser *Ogrodnik z Tuluzy* marzec 1978 polska prapremiera
Lucy Maud Montgomery *Błękitny Zamek* czerwiec 1978

REALIZATORZY:

Reżyserzy:

Aniela Borystawska, Maryna Broniewska, Irma Czaykowska, Andrzej Czerny, Jerzy Hoffmann, Henryk Kluba, Jan Kwapiś, Jan Perz, Aleksander Strokowski, Romuald Szejda, Halina Szram-Kijowska, Krystyna Szner-Mierzejewska, Feliks Żukowski.

Scenografie:

Maja Berezowska, Anna Bobrowska-Ekiert, Irena Bürke, Antoni Bystron, Elżbieta Iwona Dietrych, Jerzy Gorazdowski, Jerzy Grzegorzewski, Maria Horbaczewska, Halina Korytowska, Bolesław Kamykowski, Mariusz Kowalski, Jolanta Kunkel, Jolanta Leszczyńska, Ewa Nahlík, Józef Napiórkowski, Jolanta Ożmińska, Henri Poulain, Czesław Siekiera, Jerzy Skrzepiński, Rajmund Strzelecki, Zenobiusz Strzelecki, Anna Volmer, Iwona Zaborowska, Wojciech Zieleziński.

Kompozytorzy:

Piotr Hertel, Tomasz Kiesewetter, Zdzisław Modelski, Bogdan Pawłowski, Bronisław K. Przybylski, Edward Żuk.

PAŃSTWOWY TEATR ZIEMI ŁÓDZKIEJ

na sezon 1977/1978

Kierownik organizacji widowni:	Kazimierz Michalski
Kierownik techniczny:	Jerzy Bergier
Kierownik administracyjno-gospodarczy i kadr:	Mieczysław Kowalski
Kierownik transportu:	Wojciech Ślosarski
Pracownia krawiecka damska:	Józefa Besztak
	Krystyna Żebrowska
Pracownia krawiecka męska:	Mieczysław Kidoń
	Czesław Sobczyński
Pracownia perukarska:	Halina Zieleniecka
Pracownia stolarska:	Marian Michalak
Pracownia ślusarska:	Andrzej Wojciechowski
Brygadierzy sceny:	Edward Rogowski
	Aleksander Dąbrowski
Oświetlenie:	Michał Klicha
	Ryszard Dorcz
	Jerzy Pawlak
Pracownia plastyczna:	Edmund Ilnicki
Pracownia tapicerska:	Lech Klimczak

Przedstawienie „Kłątwy” w PTZŁ jest pierwszą realizacją tego dramatu po wojnie w Łodzi.

W programie wykorzystano grafikę i przerywniki Stanisława Wyspiańskiego.

Cena zł 5,-

Wydawca: Państwowy Teatr Ziemi Łódzkiej
Redakcja programu: Władysław Orłowski
Zakład Graficzny Wydawnictw Naukowych w Łodzi

Zam. 71/78 n. 1000 I-5/174